

עידן המועדים

הלכות הנוכה

על פי פסקי: השולחן ערוך, רמ"א, משנה ברורה, מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף שליט"א ועוד
 נכתב ונערך על ידי הרב עידן בן-אפרים שליט"א (02-5324067)

חנוכה ומנהגיו

א. מהו חנוכה? – רבינו הרמב"ם (חנוכה ג, א-ב) כותב את הרקע לימי החנוכה, ואלו דבריו: בתקופת בית שני, גזרו מלכי יון גזירות על עם ישראל, וביטלו אותם מִדָּתָם, ולא הניחו להם לעסוק בתורה ובמצוות, ולחצום לחץ גדול, ופשטו ידיהם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטימאו הטהרות. והיה צר מאוד לישראל מפניהם, עד שריחם עליהם ה' אלקי אבותינו, והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים [חמשת בניו של מתתיהו הכהן: יהודה, שמעון, יוחנן, יונתן ואלעזר], והרגום, והושיעו את ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים [ומלכות בית חשמונאי ארכה 103 שנים (עבודה זרה ט. ט.)]. ומלכו מהם י"א מלכים, ואחריהם מִלְךְ הורדוס, וחזרה המלכות לישראל, ונמשכה יותר ממאתיים שנה עד חורבן בית שני.

וכשגברו ישראל על אויביהם ואיבדום, היה זה ביום כ"ה בחודש כסליו [בשנת 3622 לבריאת העולם (138 לפני הספירה), כ-218 שנה אחרי נס פורים שהיה בזמן חורבן בית ראשון (סדר הדרווח)], וכשנכנסו להיכל לא מצאו שמן טהור להדליק המנורה שבבית המקדש, אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו של כהן גדול, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, ונעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, עד שכתשו זיתים והוציאו מהם שמן טהור.

ומפני זה תיקנו החכמים שבאותו הדור שיהיו שמונה ימים אלו, שתחילתם מיום כ"ה בכסליו, ימי שמחה והלל בכל שנה ושנה, ומדליקים בהם נרות על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס, והיא מצוה מדברי חכמים כקריאת מגילה, וימים אלו הם הנקראים "חנוכה". עד כאן מדברי הרמב"ם.

ב. מעלת וקדושת זימים – בכל שנה בחנוכה יש התחדשות והתפשטות הנס כפי הדור, ונר דולק בלב איש ישראל (שפת אמת, בראשית, לחנוכה שנה תר"ט). וצריך האדם להיזהר שלא יפסיד את ימי החנוכה המקודשים בשחוק וקלות ראש, כי בימים שעשה ה' ניסים לעמו ישראל, חייבים להודות לשמו יתברך, ובמקום להודות, איך יתכן שיחטא האדם ויִאָשֵׁם. ולמי שיש לו לב, יספיק מוסר זה (החייד"א במורה באצבע ט, שג; מל"ח כז, חי וסו; באה"ל ס"ס תרט).

ג. סעודות – ריבוי הסעודות שמרבים בהן בימי חנוכה, אינן אלא סעודות רשות, שלא קבעו חכמים ימים אלו למשתה ושמחה (ש"ע תרע, ב). ויש אומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות, ונוהגים לומר זמירות ותשבחות לה' בסעודות אלו, ואז לכל הדעות נחשבות לסעודות מצוה (רמ"א שם). והשמחה תהא מעורבת ובלולה בשמחת התורה (כנה"ג הגה"ט שם; באה"ל שם).

ד. מאכלים – נוהגים לאכול סופגניות ולביבות מטוגנות בשמן, וזכר לנס השמן של המנורה (יח"ט*), ויש נוהגים לאכול מאכלי חלב (רמ"א תרע, ב; בא"ח וישב, כז).

ה. סיפור חנפלאות – יש לאדם לספר לבני ביתו ענין הניסים שנעשו לאבותינו בימים אלו (קיצור שולחן ערוך קלט, א), ויחדיר בהם האמונה בקב"ה ששולט בעולם, ו"פי אין לה' מַעְצוֹר לְהוֹשִׁיעַ בְּרַב אוּ בְּמַעֲט" (שמואל א יד, ט).

ו. צדקה – מרבים בצדקה בימי החנוכה, כי הימים הללו מסוגלים לתקן בהם פגמי הנפש ע"י הצדקה, וביחוד כשנותנים ללומדי תורה עניים להחזיקם (קיצו"ש"ע קלט, א וע"י מ"ב תרע, ב).

ז. עשיית מלאכה – ימי החנוכה מותרים בעשיית מלאכה, ונוהגות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שנרות החנוכה דולקים (ש"ע תרע, א), במשך חצי שעה מהדלקתם, והטעם הוא משום היכר להודיע שאסור להשתמש לאור נרות החנוכה (מ"ב שם, ד), והיא קבלה מזמן קדום (בא"ח וישב, כז). וההקפדה הינה דוקא במלאכות גמורות כגון כביסה, תפירה וסריגה, אבל מותרות בבישול ואפיה (י"ב). – והאנשים אינם נמנעים כלל מעשיית מלאכה (ע"י מ"ב שם, ג; י"ד).

ח. חספד/תענית/בית-קברות – מכיון שימי החנוכה הם ימי שמחה והלל, אין להתעצב בהם אלא להראות ששון ושמחה על כל הטוב שעשה עימנו אלוקינו בימים האלו (סדר היום, סדר חנוכה ד"ה ימי), ולכן ימי החנוכה אסורים בהספד ובתענית כימי הפורים (ש"ע תרע, א), אבל חכם שנפטר מותר להספידו בפניו [=בעת ההלויה] (שם, ג; י"ד תא, ה). – ומנהג הספרדים שאם חל יום האזכרה בחנוכה, אין עולים לבית-הקברות, אלא מקדימים ללכת קודם חנוכה (מל"ח כז, יא; בא"ח ש"א וישב, כב), ואם חל יום השבעה או השלושים בחנוכה, מאחרים את העליה לאחר חנוכה (יא ד"ה ומה; נס), ומכל מקום דיני אבילות נוהגים בחנוכה כרגיל (ש"ע תרצו, ד).

החייבים בהדלקה

א. מצות חזדלקה – מצות נרות חנוכה חביבה היא עד מאוד, וצריך האדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הניסים שעשה לנו (רמב"ם חנוכה ד, יב), ואפילו עני שבישראל שמתפרנס מן הצדקה, שואל על הפתחים או מוכר כסותו (שם; ש"ע תרעא, א) או משכיר עצמו לעבודה כדי שיוכל לקנות לפחות נר אחד לכל לילה ולפרסם הנס בהדלקה (מ"ב שם, ב וג; כא).

והמזלזל בהדלקת נרות חנוכה, מלבד מה שמבטל מצות חכמים, נראה שכופר בטוב שהיטיב עימנו הקב"ה ואינו שמח בשמחת ישראל ואינו חושש בגאולתם ובנחמתם, חס ושלום (סדר היום, סוף סדר חנוכה ד"ה וענין).

ב. נשים – נשים חייבות בהדלקת נרות חנוכה, לפי שאף הן היו באותו הנס, כי גזירות הַיְיָנִים חלו גם על הנשים שלא ישמרו תורה ומצוות (ש"ע תרעה, ג).

ג. בחורי ישיבה/חיילים – בחורי ישיבה ספרדים שלומדים בישיבות, והוריהם מדליקים נרות בביתם, יוצאים ידי חובה

(* הבהרה: סתם ציון שבדברינו, הכוונה לעמוד שבספר "חזון עובדיה" חנוכה. ש"ע=שולחן ערוך. מ"ב=משנה ברורה. בא"ח=בן איש חי. מל"ח=מועד לכל חי.

בהדלקה של הוריהם ואינם צריכים להדליק נרות. ומנהג בחורי הישיבה האשכנזים להדליק נרות בישיבה כל אחד בפני עצמו (קמח וקמחט). והוא הדין בכל זה גם לענין חיילים (קנו).

להדלקה

א. חנוכה וחגרות – ישתדל להדליק בחנוכה יפה כפי כוחו, וכן להדליק בנרות נקיים ונאים, והכל לשם שמים, והיו שוים בגודלם ומראיהם ומינם (מורה באצבע ט, ש; בא"ח וישב, יג; מ"ב תרעג, כח), ועל ידי כך זוכה לבנים תלמידי חכמים (שבת כג: וברש"י). ואשרי מי שזכה להדליק בחנוכה העשויה מכסף (באה"ט שם יג).

ב. מספר חנוכה – בלילה הראשון מדליק נר אחד (מלבד השמש), מכאן ואילך מוסיף נר אחד בכל לילה, עד שבלילה האחרון מדליק שמונה נרות, ואפילו אם היו בני הבית מרובים לא ידליקו יותר (ש"ע תרעא, ב). (ומנהג האשכנזים שכל אחד מבני הבית מדליק בנפרד (רמ"א שם), אפילו ילדים קטנים שהגיעו לגיל חינוך [כבן שש-שבע] (רמ"א תרעה, ג), מלבד אשתו שאינה מדליקה מפני שאשתו כגופו (מ"ב תרעא, ט).

ג. חשמנים וחפזות – כל השמנים והפתילות כשרים להדלקת נרות חנוכה (ש"ע תרעג, א), והוא הדין שמותר להדליק בנרות שעה [אך יש להמנע מלהדליק בנרות הצבעוניים הדקים, כיון שפעמים רבות אינם דולקים במשך חצי שעה, ונמצא שהברכה היא לבטלה וגם לא יוצאים ידי חובת המצוה]. ומצוה מן המובחר להדליק בשמן זית, מפני שאורו צלול ביותר (רמ"א שם וע"ע בא"ח וישב יג ויב), ועל ידי השמן נעשה הנס (מ"ב שם, ד). ומצוה מן המובחר להדליק בשמן זית הראוי לאכילה (הוראת מרן הגר"ע יוסף שליט"א; הלכות תגים עמ' 457) [ולא ב"שמן זית למאור"]. וכן מצוה מן המובחר לעשות הפתילה מצמר גפן (מ"ב שם, ב). ומותר לכתחילה להדליק ב"פתיל-צף" (ג).

ד. מקום חנוכה – מצוה להניח נרות חנוכה בטפח הסמוך לפתח משמאל הנכנס (ש"ע תרעא, ז), אפילו אם מדליק בתוך הבית (ע"י בא"ח וישב, ד), כדי שתהיה המזוזה מימין ונרות חנוכה משמאל (ש"ע שם), וכשהוא נכנס ויוצא הרי הוא מוקף במצוות (מ"ב שם, לג), וביחוד כשנכנס בטלית קטן מצוייצת כהלכתה, אשר עליו פון מה שנאמר (קהלת ד, יב): "וְהַחֹט הַמְשֵׁלֵשׁ לֹא בְמַהְרָה יִנְתָּק" (לב: וע"ע בבא"ח שם).

ה. גובה חנוכה – יש להניח את נרות חנוכה למעלה משלושה טפחים מקרקע הדירה (24 ס"מ) ומצוה להניחן בתוך עשרה טפחים (80 ס"מ), ואם הניחם למעלה מעשרה טפחים - יצא ידי חובה (ש"ע תרעא, ו). וההקפדה על הגובה היא ביחס למקום השלבת ולא על גוף החנוכה (שעה"צ שם, לג; כה"ח נב).

וכל זה אמור באדם שמדליק הנרות בתוך דירתו ואין לו חלון הפונה לרשות הרבים, אבל אם יש לו חלון הפונה לרשות הרבים, מניח את החנוכה בחלון, אף על פי שהוא גבוה יותר מעשרה טפחים מקרקע הדירה, כדי לפרסם את הנס (מ"ב שם, כז ושעה"צ ז).

ואם הוא גר בקומה גבוהה שהחלון גבוה מקרקע רשות הרבים עשרים אמה (9.60 מטר - בדרך כלל הוא בקומה רביעית), ידליק את החנוכה בתוך ביתו למטה מעשרה טפחים כנ"ל, הואיל ואין בזה היכר כל כך לבני רשות הרבים (לס), אבל אם כנגד חלונו יש רחוב וגם בנין מגורים שיכולים לראות את הנרות, עדיף יותר שידליק בחלון (ע"י חז"ע לו סני"א דוק; הגר"צ אבא שאול זצ"ל; שבט הלוי ד, סה, ועוד, וע"ע הליכות שלמה יד, ח).

ו. חטבת חנוכה – נכון להכין את הנרות קודם שיגיע זמן ההדלקה, כדי שיוכל להדליק מיד בזמן (מ"ב תרעב, א). וטוב שהאשה תתן את השמן ותכין את הפתילות, והיא סגולה שיהיו בניה תלמידי חכמים (מ"ל"ח כז, כה וע"ע בבא"ח וישב, ח).

זמן ההדלקה

א. זמן החולקת – זמן הדלקת נרות חנוכה בצאת-הכוכבים (בערך בשעה 5:00 אחה"צ) (ש"ע תרעב, א) (ויש מהאשכנזים שמדליקים בשקיעת החמה (מ"ב שם, א)), ואם לא הדליק בצאת-הכוכבים, העדיפות היא שידליק בתוך חצי שעה לצאת-הכוכבים. עבר זמן זה ולא הדליק, יכול להדליק כל הלילה (ש"ע שם, ב) עד עלות השחר ובברכה (מ"ב שם, יא) (בערך בשעה 5:30 בבוקר. ועיין להלן בסעיף ה), וישתדל להדליק בהקדם ככל האפשר. וצריך שבשעת ההדלקה יהיו הנרות ראויים לדלוק לפחות למשך חצי שעה (ש"ע תרעה, ב).

ב. אכילה/מלאכה – משהגיע זמן ההדלקה, לא יאכל ואפילו לא ילמד תורה עד שידליק הנרות. ואם התחיל לאכול או ללמוד - צריך להפסיק ולהדליק. ויש להחמיר חצי שעה קודם זמן ההדלקה שלא לאכול סעודת קבע (יותר מ-54 גרם פת), אך סעודת עראי ואכילת פירות ושתיית משקאות קלים, מותרת (בא"ח וישב, ז; מ"ב תרעב, י ושעה"צ יד; וע"ע ש"ע רלב, ב;ג; רלה, ב; סח). [אבל אם הבעל מתעכב בהדלקה, מותר לאשתו וילדיו לאכול סעודת קבע קודם ההדלקה, כיון שעיקר המצוה מוטלת על הבעל. ובן בית אשכנזי, למנהגם שכל אחד מדליק לעצמו, ידליק ויאכל (סח)].

ג. תפילת ערבית – המתפללים תפילת ערבית מבעוד יום על מנת להדליק נרות חנוכה בצאת-הכוכבים, צריכים להקדים ולקרוא שוב קריאת-שמע בזמנה שמצותה מן התורה, ומיד לאחר מכן ידליקו את הנרות. – והוא הדין אם הגיע זמן ההדלקה, והאדם עדיין לא התפלל תפילת ערבית, יש לו להקדים להתפלל תפילת ערבית, כיון שהיא תדירה יותר וקודמת להדלקת נרות חנוכה (מ"ב תרעב, א; עא). ואם אין לו מנין לתפילה באותה שעה, ידליק ואחר כך יתפלל.

ד. שיעור תורה – בית-כנסת שמתקיים בו שיעור תורה בערב לאחר תפילת ערבית, אם יש חשש שבאם הציבור ילך לביתו להדליק נרות חנוכה בזמן, מקצת מהאנשים לא יחזרו לשיעור, יקיימו את השיעור בזמנו כרגיל, ואחרי השיעור ילכו להדליק נרות בביתם (עג).

ה. שעת לילח מאוחרת – מי שלא הדליק הנרות בתחילת הלילה, והגיע לביתו בשעה מאוחרת, וכל בני הבית כבר ישנים, אם יכול להעיר אחד או שנים מבני הבית, כדי שיהיו בשעת הדלקת הנרות, הנה מה טוב, ואם לאו, יברך וידליק לבדו (דט).

הדלקת הנרות

א. סדר חבירות – המדליק נרות חנוכה, בלילה הראשון מברך שלוש ברכות: (א) אשר קידשנו במצוותיו וציונו להדליק נר חנוכה (וכן הנוסח על פי האר"י ז"ל, ויכוין בשם קדוש "נחל" היוצא מראשי התיבות) (שער הכוונות דף קח ע"ד; מ"ל"ח כז, כ; בא"ח וישב, ב). - ויש מהאשכנזים שמברכים להדליק נר "של" חנוכה (מ"ב תרעו, א). (ב) שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. (ג) שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. – בשאר לילות חנוכה מברכים את הברכות הראשונות בלבד (ש"ע תרעו א-ב). – בעל הבית מברך את הברכות קודם שמתחיל להדליק (רמ"א שם, ב), ואשתו וילדיו יעמדו בשעת הברכה והדלקת הנרות (בא"ח וישב, א; מ"ב תרעב, י) ויענו "אמן" (אך לא "ברוך הוא וברוך שמו"). ואולם אין להמתין לכל בני הבית ולהתעכב בשל כך, אלא ידליקו הנרות בזמן. –

ויתאמץ בכוונתו בשעת ההדלקה לדעת ולהשכיל, כי הדלקת הנרות הללו, ראשה מגיע השמימה אל הקודש פנימה, להדליק ולהאיר את נר ה' שכינת עוזינו בשלהבות של רחמים (חמדת ימים, חנוכה פ"א ד"ה ויתאמץ).

ב. שכח לברך – אם הדליק את הנרות מבלי לברך, כל זמן שעדיין לא סיים להדליק את כל הנרות של אותו לילה, רשאי לברך את כל הברכות כרגיל, אבל אם כבר הדליק את כל הנרות, לא יברך עוד ברכת "להדליק נר חנוכה" (אפילו שעדיין לא הדליק את השמש), אבל יוכל לברך ברכת "שעשה ניסים" (וכן ברכת "שהחיינו" בלילה הראשון בלבד (מ"ב תרעג, ד). – ואם נזכר רק למחרת שלא בירך שהחיינו, מברך שהחיינו בלילה השני בשעת ההדלקה (ש"ע שם, א)).

ג. סדר חזקתה – כשמדליק את הנרות, בלילה הראשון מדליק את הנר הקיצוני מימין. ובלילה השני, מוסיף נר אחד סמוך לו משמאל, ומדליק אותו תחילה, ואחר כך פונה לימין ומדליק את הנר שהדליק אתמול, כי סדר ההדלקה הוא מצד שמאל לכיוון צד ימין (כסדר הכתיבה בשפה האנגלית). ובלילה השלישי, מוסיף נר נוסף משמאל לשני הנרות הראשונים, ומתחיל להדליק את הנר החדש, ואחר כך הנר של אתמול, ואחר כך הנר של שלשום. וכן על זו הדרך בכל יום, עד שבליילה השמיני מדליק תחילה את הנר הקיצוני משמאל, וממשיך להדליק משמאל לימין, ומסיים בנר הימני שהודלק ביום הראשון (ש"ע תרעג, ה), ואת השמש בכל אופן מדליקים באחרונה (ש"ע תרעג, א) (וכשאפשר לקבוע את מיקום השמש, ינחהו בצד ימין של החנוכה (כה"ח שם, מא). וכשמיקומו באמצע החנוכה, מדליגים עליו בעת ההדלקה. – ויש מהאשכנזים שנוהגים אחרת בסדר ההדלקה, וכל אחד יעשה כמנהגו, ובכל אופן, אין סדר ההדלקה מעכב (מ"ב תרעג, ט ובבאה"ל).

בעת ההדלקה ירחיק את עצמו מצד שמאל, באופן שכשישיט את ידו יפגע תחילה בנר השמאלי שמדליק ולא יצטרך להעביר על המצוות (מ"ב שם, יא). – ולא יסלק ידו מהנר עד אשר ידליק היטב את רוב הפתילה, כיון שהדלקה עושה מצוה (בא"ח ש"ב נח, טו; באה"ל תרעג, ב ד"ה הדלקה).

ד. אמירת "הנרות הללו" – לאחר שהדליק את הנר הראשון שהוא העיקרי, אומר את נוסח "הנרות הללו" וכו' (ש"ע תרעג, ד ומ"ב ח), ואם אינו יודע את הנוסח בעל-פה, יכול לאומרו לאחר שסיים את הדלקת כל הנרות (עי' מ"ב שם, ו וכה"ח כח), ויאמרנו מילה במילה ולא יוסיף ולא יגרע ממנו, כיון שיש בו ל"ו תיבות (מלבד "הנרות הללו"), כמנין הנרות של כל שמונת הימים (מלבד השמש) (בא"ח וישב, א; מ"ב וכה"ח שם), ולא יפסיק בדיבור עד אשר ידליק את כל הנרות.

ויש סגולה לשמירה לכל השנה, לומר כל לילה לאחר הדלקת הנרות שבע פעמים מפסוק "ויהי נועם" עד סוף מזמור "יושב בסתר" (ולא שבע פעמים "ויהי נועם" ופעם אחת "יושב בסתר") (דרך ישירה עמ' רצו; מ"ח כו, יג; בא"ח וישב, כג. ופשוט כן בכוונתם עי' מדבר קדמות ג, ד ובעתרת החיים פלאגי ס' נח, ו, יד; נאמ"ן על הבא"ח שם; סידור עוד יוסף חי).

ה. חזקתה על ידי קטן – אין לתת לקטן להדליק הנרות להוציא את בני הבית ידי חובתם (ש"ע תרעג, ג ומ"ב יג; בא"ח וישב, יט), אבל אחרי שבעל הבית הדליק את נר החיוב של אותו יום, מותר לתת לילדיו הקטנים שהגיעו לגיל חינוך להדליק את נרות ההידור, כדי לחנכם במצוות ולשמחם (מועד לכל חי כו, לו; כא).

ו. חזקתה במקום הנחת החנוכה – צריך להדליק את נרות החנוכה במקום שמניחים אותם, ולא יזיזם ממקומם (ש"ע תרעג, א) כל זמן חיוב הדלקתם שהוא חצי שעה (מ"ב שם, ו). – ואם בעל הבית חולה ואינו יכול לקום מהמיטה, אין להביא לו את

החנוכה שיברך עליה ואחר כך ינחהו במקומה, אלא בעל הבית ימנה שליח שידליק נרות החנוכה במקום הנחתם, והשליח יברך וידליק הנרות (ק"ט).

ז. חזקתה מנר חנוכה – אם בשעת ההדלקה כבה הנר שמדליק עימו את הנרות, אסור להדליקו מנר חנוכה הדולק על מנת להדליק את הנרות הנוספים. – וכל שכן שאסור להדליק נר שאינו של מצוה או סיגריה מנר החנוכה (ש"ע תרעג, א ומ"ב ג ח), אבל כעבור חצי שעה מההדלקה מותר להדליק מנר החנוכה (דמ"א שם).

ח. כבו הנרות – מצות הדלקת נרות חנוכה מתקיימת תיכף ומיד כשמדליק הנרות, ולכן אפילו אם מיד לאחר ההדלקה כבו הנרות, אינו חייב לחזור ולהדליקם (ש"ע תרעג, ב), ומכל מקום המחמיר לחזור ולהדליקם תבוא עליו ברכה (בא"ח וישב, ט ועי' דמ"א שם ומ"ב כז), אך לא יברך על ההדלקה (דמ"א שם). אבל אם הדליק הנרות במקום שהרוח נושבת או שהאש לא נאחזה בפתילה, והיה צפוי שהנרות יכבו - לא יצא ידי חובה, וצריך לחזור ולהדליקם, ומ"מ לא יברך שוב על ההדלקה (בא"ח שם; מ"ב שם, כה).

ט. השתמשות לאור הנרות – אסור להשתמש לאור נרות חנוכה, ואפילו תשמיש עראי כגון לבדוק מעות או למנותן לאורו, ואפילו ללמוד תורה - אסור (ש"ע תרעג, א), כדי שיהיה ניכר שהנר הוא לפרסום הנס, ועוד שהוא כמו המנורה שבבית-המקדש שאין משתמשים בה (מ"ב שם, ח), ועל פי הסוד גורם לפגם גדול (בא"ח וישב, יח). ולכן נוהגים להדליק נר נוסף שנקרא "שמש" כדי שאם ישתמש לאורה, יהיה לאור הנוסף, ונוהגים לתת הנר הנוסף יותר גבוה מנרות המצוה (ש"ע שם). ואחר שעבר זמן מצותה, שהוא חצי שעה משעת ההדלקה, מותר להשתמש לאורה (ש"ע תרעג, ב).

י. חזקתה בבית-הכנסת – מברכים ומדליקים נרות חנוכה בבית-הכנסת כדי לפרסם את הנס (ש"ע תרעג, ז) בין מנחה לערבית עם שקיעת החמה (ס"ט), כל שיש עשרה אנשים בבית-הכנסת (ואם אין עשרה, אין לברך) (מ"ח כו, לג; נב). – ומניחים את החנוכה מצד ימין של ארון הקודש, שהוא צד דרום (כמו בבית המקדש (בבא בתרא כה:)), וברוב המקומות מסדרים את הנרות בין מזרח למערב (דמ"א שם; מח), והמנהג להניחה במקום גבוה אפילו יותר מעשרה טפחים (מ"ב תרעג ס"ק כז). מכבדים בהדלקה את רב בית-הכנסת או אדם אחר, וטוב שלא יתנו לקטן להדליק (מ"ט).

יא. המדליק נרות בבית-הכנסת, חוזר ומדליק בביתו (דמ"א שם), ומברך את כל הברכות לפני הדלקתו, כדי להוציא את בני ביתו ידי חובתם (מ"ב מה). ואחר צאת הקהל מבית-הכנסת מעיקר הדין מותר לכבות החנוכה, אף על פי שלא דלקה חצי שעה, בפרט אם יש חשש שריפה (מח).

תפילות חנוכה

א. על חניסים – בכל התפילות של חנוכה אומרים "על חניסים" (ש"ע תרפ"ב, א), ומאוד יזהר שלא ישכח לאומרו (מורה באצבע ט, שא), והעצה לכך היא שיתפלל מתוך סידור (מ"ח כו, סז). ואם טעה ולא אמר על חניסים בתפילה, אם נזכר באותה ברכה קודם שיאמר "ה'" בחתימת הברכה, כגון שאמר "ברוך אתה", ונזכר, חוזר ואומר: "מודים אנחנו לך על חניסים" וכו', וממשיך "ועל כולם" וכו'. ואם לא נזכר עד שהזכיר "ה'" - אינו חוזר (ש"ע שם) [ולא יסיים "למדני חוקיך" (קפ"ט)], ונכון שבסוף התפילה כשמסיים "אלוקי נצור", יאמר: "מודים אנחנו לך על חניסים וכו', עד ונודה לשמך הגדול סלה" (מ"ב שם, ד). (ובנוסח על

הניסים, יש לומר "ועל הניסים (מ"ב שם, א; קצב), כמו כן יותר נכון לומר חשמונאי, הנ' בפתח, והא' נחה, ולא לבטאות את הא' בחיריק חשמונאי (ד).

ב. ברכת חמזון – גם בברכת המזון של חנוכה צריך לומר "על הניסים" בהודאה, לפני "ועל הכל ה' אלקינו אנחנו מודים לך". ואם שכח לאומרו, כל זמן שלא הזכיר "ה'" בחתימת הברכה - חוזר, ואם הזכיר - אינו חוזר (ש"ע תרפ"ב, א). וטוב שכשיגיע ל"הרחמן", יאמר: "הרחמן הוא יעשה עימנו ניסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול וכו'" (רמ"א שם). אבל בברכת "מעין שלוש" בימי חנוכה, אין מזכירים של חנוכה כלל (ש"ע רח, יב).

ג. תחנון/הלל/קריאת התורה – בכל ימי החנוכה אין אומרים תחנון ונפילת אפיים (רמ"א תרפ"ג, א; קלא, א וי). – ובתפילת שחרית אומרים הלל שלם בברכה, בין יחיד בין ציבור (ש"ע תרפ"ג, א), לפי שבכל יום נוסף נס חדש (מ"ב שם, א). ויזהר בהלל של חנוכה, כי אפילו בחג הפסח אין אומרים הלל גמור, ואילו בחנוכה אומר הלל גמור שמונה ימים, על כן יאמר אותו בכוונה ובשמחה רבה (בא"ח וי"ב, כח). והנשים פטורות מאמירת ההלל [ואם רוצות, תאמרנה בלא ברכה] (רי"ג). – מוציאים ספר תורה [ואין אומרים "ברך שמיה"], וקוראים שלושה עולים בפרשת קרבנות הנשיאים (ש"ע תרפ"ד, א), משום שמלאכת המשכן הושלמה ביום כ"ה בכסליו (מ"ב שם, א).

שבת-חנוכה

א. תפילת מנחה – בערב שבת טוב להתפלל תפילת מנחה במנין קודם הדלקת נרות חנוכה, שמאחר ובהדלקת הנרות המוקדמת עשה כלילה, איך יתפלל מנחה ויעשה כיום (בא"ח וי"ב, כ; מ"ב תרע"ט, ב ושע"צ ז). ועוד, מכיון שתפילת מנחה היא כנגד קרבן תמיד של בין-הערבים, ונר חנוכה הוא זכר לנס שנעשה בנרות המנורה, והדלקת המנורה היתה נעשית לאחר הקרבת תמיד של בין-הערבים (שע"ת שם).

ומכל מקום אם אינו מוצא מנין, לא יתפלל ביחידות, אלא ידליק נרות חנוכה בביתו ואחר כך יתפלל מנחה בציבור בבית-הכנסת (שע"צ שם; כ"ח תרע"א, עט; קע"ט). – [ובהדלקת הנרות בבית-הכנסת בערב שבת, מאחר שכל הקהל כבר הדליקו נרות חנוכה בביתם ויצאו ידי חובה, יש לברך רק ברכת "להדליק נר חנוכה" (ט).]

ב. הקדמת נרות חנוכה – בערב שבת מדליקים נרות חנוכה תחילה ואחר כך נרות שבת (ש"ע תרע"ט, א), ומברך עליהם כמו ביום רגיל, אף על פי שמדליקים בעוד היום גדול (רמ"א שם).

ג. כמות חשמן – בערב שבת, מכיון שאין מדליקים בזמן צאת-הכוכבים כבכל יום, אלא מקדימים להדליק כעשרים דקות לפני שקיעת החמה, לכן צריך להיזהר לתת כמות גדולה יותר של שמן בנרות החנוכה או להניח נרות ארוכים יותר [או "ברוניות"] שדולקים למשך כשעה לפחות, באופן שהנרות יהיו דולקים חצי שעה אחר צאת-הכוכבים בליל שבת (מ"ב תרע"ט, ב).

ד. מיקום החנוכה – בשבת, צריך להיזהר במיוחד שלא להעמיד החנוכה במקום שהרוח נושבת, כדי שהנרות לא

יכבו (ש"ע תרפ"ג, א ומ"ב א). – והחנוכה הינה מוקצה, ואסור לטלטלה.

ה. סעודה – ירבה בסעודת שבת של חנוכה, יותר משאר שבתות, כל שכן אם חל ראש חודש בשבת (בא"ח וי"ב, כח).

ו. הדלקה במוצאי שבת – במוצאי שבת מדליקים נר חנוכה בבית-הכנסת ואחר כך עושים הבדלה (ש"ע תרפ"א, ב), כדי לאַחַר יציאת השבת ולפרסם הנס (מ"ב שם, ב). ובבית, מבדילים תחילה ואחר כך מדליקים נרות חנוכה (בא"ח וי"ב, כא). – והנהגים להחמיר במוצאי שבת שלא לעשות מלאכה עד זמן "רבינו תם", ימתינו עד לאחר שיגיע זמן זה, ואחר כך ידליקו הנרות (ק"פ).

ז. אורח שחוזר לביתו במוצ"ש – בן שמתארח אצל אביו או אצל חמיו בשבת חנוכה, ובמוצאי שבת חוזר לביתו, מדליק את הנרות בברכה כשחוזר לביתו (קנה).

שמיני של חנוכה

א. מעלת חיים – יום שמיני של חנוכה נקרא "זאת חנוכה" והוא כולל בתוכו את כל ימי החנוכה, כמו שמיני עצרת שמאסף לכל ימי החג, ולכן הוא משאיר הארה על כל השנה ומתעוררת בו מעלת נרות המנורה (שפת אמת, בראשית, לחנוכה שנה תר"ט).

ב. מותר חשמן וחפתילות – בימי החנוכה, אם פָּגַה הנר תוך חצי שעה מזמן ההדלקה, מותר להשתמש ולהדליק בו נר חנוכה למחרת או בשאר ימים (מ"ב תרע"ז, יז). אבל מה שנותר מההדלקה של היום השמיני צריך לשורפו בפני עצמו, כיון שהוקצה למצותו, ואסור להשתמש בו. והאיסור הוא דוקא כשכבה הנר תוך חצי שעה מההדלקה, אבל אם כבה הנר לאחר חצי שעה, מותר להשתמש בו לכל דבר (ש"ע שם, ד). – כל שכן שמותר להשתמש במה שנותר בבקבוק השמן או בחבילת הנרות (בא"ח שם, ד"ה הצריך), ואפילו בתוך ימי החנוכה (עי' מ"ב תרע"ג, כא). – כמו כן יש לשרוף את הפתילות שהשתמשו בהם בחנוכה (עי' טוב"י ס"ס תרע"ג; ח"א קנד, לא; קיצושי"ע קלט, כ).

חנוכה שמח

נא לשמור על קדושת העלון • המעונין לצלם עלון זה לזיכוי הרבים, תבוא עליו ברכה • ניתן להשיג את העלון באינטרנט באתר המשרד לשרותי דת: www.dat.gov.il, ובאתר "מאור לפסגה":

www.maorlapisga.org

העלון מוקדש לרפואת חיה ברכה חפצי בת שמחה, מש' בוטמל, שושנה בת מלכה, מרים חיה בת מסעודה, נח בן חוה, גרציה בת חנה, חיים בן סעדה, אברהם בן חנה. להנצחת יובל בן אסתר, דליה בת שדרה, חיסה חפצי, ילידה, חתניה ונכדיה, משפחת מנחם ח'ז'. זיווג העון לליאורה בת חיה. ולעילוי נשמת הרב מרדכי אליהו בן מזל, נחום חפצי, ברוך, חביב, אריה, שמשון, יפתח וניר למשפחת חפצי, אברהם ואבנם בני שבתאי, דוד בן ברוך, חיים בן גבריאל, אליהו בן בנימין, יהודה ליאון בן חנה, אסתר בת חנה, ענת אסתר בת מרים, מרים חוטיבאשווילי, חביבה בת ניזמה, משולם בן עבי, שלום בן סוליקה, ר' שמעון בן או"ה, סעדה בת רחל, דוד בן אסתר, מרסדס בת תמר, מסעד בן אונישה, ששון בן שרה, אביה יהושע בן רונית, ג'מילה בת טאוס, משה גרובער, ולדימיר אקסלרוד, חיים ח' מנחם בן בלנש, יהודה בן שרה, דוד בן דורית, אריה בן סבב, יצחק בן רחנה.

סדר הדלקת נרות חנוכה

קודם ההדלקה יברך: (א) בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה:

(ב) בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נִסִּים וּלְאִבוֹתֵינוּ, בְּיָמֵינוּ הָיָה בְּזִמְנֵינוּ:

(בלילה ראשון מברך גם ברכה זו: בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחֲחִינֵנוּ וְקִיַּמְנוּ, וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנֵנוּ הַזֶּה):

אחר שידליק יאמר: הַנְּרוֹת הַלָּלוּ אֲנַחְנוּ מְדַלְּקִים – עַל הַנִּסִּים, וְעַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנִּפְלְאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לְאִבוֹתֵינוּ עַל יְדֵי כְּהֻנְיָהּ הַקְּדוּשִׁים.

וְכָל שְׂמוֹנֵת יְמֵי חֲנֻכָּה הַנְּרוֹת הַלָּלוּ קִדְּשׁ, וְאֵין לָנוּ רְשׁוֹת לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, אֶלָּא לְרְאוֹתָם בְּלִבְךָ, כְּדִי לְהוֹדוֹת לְשִׁמְךָ, עַל נִסֶּיךָ וְנִפְלְאוֹתֶיךָ

וְיִשְׁעוֹתֶיךָ: ואחר כך נוהגים לומר "מזמור שיר חנוכת הבית", וזו פעמים מפסוק "ויהי נועם" עד סוף "יושב בסתר".